

5.1.8 ТВОРЧАСЦЬ АЛЕСЯ ГАРУНА (1887–1920)

- 1 Біяграфія паэта: асноўныя перыяды жыцця і творчасці.
- 2 Зборнік “Матчын дар” як найбольш поўная мастацкая выява творчай індывідуальнасці паэта; вершы 1917–1920 гг.
- 3 Праблематыка і мастацкія асаблівасці апавяданняў А.Гаруна.
- 4 Дзіцячая драматургія (зб-к “Жывыя казкі”).

“Так ужо склалася ў нашай гісторыі, што жыццё рэдка пеціла капрызлівым шчасцем сваіх песняроў, аднак лёс гэтага паэта быў асабліва сляпы і жорсткі. Несправядліва паставіўся ён да аўтара, неміласэрна аднёсся да яго нягучнай, надзвычай душэўнай, поўнай нутраной сілы паэзіі. Мабыць, не шмат трэба паэту для шчасця, але яму заўжды неабходна быць пачутым сваім народам. І, мусіць, найбольшаю карай для яго з’яўляецца немагчымасць, на якую ён бывае несправядліва асуджаны. Алесь Гарун прабыў у немаце удвая болей, чым ён пражыў на свеце...”
(Васіль Быкаў)

1 Біяграфія паэта: асноўныя перыяды жыцця і творчасці.

Алесь Гарун – паэт, празаік, дзіцячы драматург і публіцыст – вядомы чытачу найперш як паэт-адраджэнец, паэт-нашанівец. Значна менш даследаваныя іншыя жанры яго творчай дзейнасці, у прыватнасці, проза пісьменніка.

Асноўныя біяграфічныя звесткі паэта пададзены ніжэй у табліцы:

1	11 сакавіка 1887 г.	Алесь Гарун (Аляксандр Уладзіміравіч Прушынскі) нарадзіўся ў Мінску (дакладней – у вёсцы ці фальварку Новы двор Мінска-кальварыйскага прыходу); паходзіў з беднай сям’і; бацькі – выхадцы з Навагрудскага павета.
2	у 5-ці гадовым узросце (1892г.)	будучы пісьменнік ужо чытаў па-руску і па-польску
3	1894–1897 гг.	вучыўся 3 гады ў царкоўна-прыходскай школе ў Мінску
4	1889–1902 гг.	вучыўся на дрэваапрацоўчым аддзяленні рамесніцкага вучылішча (3 гады); атрымаў кваліфікацыю столяра.
5	1902 г.	пачынае працаваць у розных майстэрнях і на мэблевай фабрыцы ў Мінску.
6	1904 г.	становіцца членам партыі эсэраў, вядзе прапагандысцкую дзейнасць.
7	4 сакавіка 1907 г.	арыштаваны ў падпольнай друкарні ў Мінску.
8	10 ліпеня 1908 г.	асуджаны (з другога разу) на пасяленне ў Сібір.
9	Да лютага 1917 г.	ссылку адбываў у Іркуцкай губерні, займаўся сталярскімі і цяслярскімі работамі, працаваў вадалівам на рацэ Лене (1914) і на прыісках у Бадайбо; там і сустрэў Лютаўскую рэвалюцыю.
10	Верасень 1917 г.	вярнуўся ў Мінск; уключыўся ў ідэйна-палітычную барацьбу, займаўся літаратурнай і публіцыстычнай творчасцю (друкаваўся ў розных перыядычных выданнях і калектыўных зборніках).
11	Ліпень 1920 г.	абвастрыліся сухоты; сябры адправілі Гаруна санітарным цягніком у Закапанэ (курорт для сухотнікаў); Гарун даехаў толькі да Кракава, дзе і памёр у тым жа месяцы; пахаваны там жа на Вайсковых Ракавіцкіх могілках.
12	1988 г.	адкрыты помнік на магіле А. Гаруна.

Перыяды творчасці А. Гаруна даследчыкі вызначаюць у адпаведнасці з яго этапамі жыцця (месцажыхарства): мінскі (1905–1908), сібірскі (1908–1917), другі мінскі (1917–1920).

2 Паэзія А. Гаруна. Зборнік “Матчын дар” – мастацкая выява творчай індывідуальнасці паэта; вершы 1917–1920 гг.

Пісаць вершы Прушынскі пачаў змалку, спачатку па-руску, затым па-беларуску (пасля прачытання “Гапона” Д.-Марцінкевіча, 1903-1904 гг.). Раннія творы не захаваліся. Дайшла толькі паэма “Мае коляды”, напісаная ў 1905 г. (надрукаваная ў 1920 г.). Першыя друкаваныя вершы з’явіліся, калі Гарун сядзеў у астрозе. Надрукаваны яны ў “Нашай ніве”: “Маці-Беларусі” (1907), “Януку Купале” і “Начныя думкі” – (1908). Больш стала і настойліва літаратурнай творчасцю А. Гарун заняўся ўжо ў Сібіры, адкуль пасылаў свае творы ў “Нашу ніву”, потым у “Беларус”, дзе друкаваў іх пад псеўданімам А. Сумны. Варта ўзгадаць, што туга па радзіме спрыяла творчасці не аднаго А. Гаруна, гэта тычыцца і М. Багдановіча, і ў некаторай ступені Цёткі, а раней А. Міцкевіча, і адраджэнца М. Гусоўскага.

“Паэтычная спадчына А.Гаруна ўключае ў сябе зб-к “Матчын дар” (напісаны да пачатку першай сусветнай вайны, выйшаў у 1918 г.) і вершы, апублікаваныя ў розных выданнях пад псеўданімамі А. Гарун, А. Сумны і Сальвэс” [1, с. 322].

У свой час М. Багдановіч у артыкуле “Белорусское возрождение” зазначаў, што Алесь Гарун “знайшоў свае асаблівыя рытмы і час ад часу радуе нас вытанчанай арыгінальнасцю верша” [2, с. 281].

Што да зборніка “Матчын дар”, то крытыкі лічаць яго адным з найвыдатнейшых паэтычных дасягненняў пачатку ХХ ст. і ставяць побач з такімі кнігамі, як зб-кі “Шляхам жыцця” Купалы і “Вянок” Багдановіча. У зборніку ўсё ідэйна і тэматычна звязана з эпохаю прэдадня першай сусветнай вайны, і толькі ў некаторых вершах адчуваецца подых новага часу, пачатак якому паклала Лютаўская рэвалюцыя.

Раздзелы зб-ка: “Роднаму краю”, “На чужыне”, “Праявы роднага”. Яны так ці інакш звязаны з радзімай, яе доляй, краявідамі, з лёсам народа. Асноўны матыў – патрыятычны (матыў суму па роднай старонцы, які пераходзіць у заклік да змагання за лепшую долю). А.Макарэвіч [3] у зборніку Алеся Гаруна “Матчын дар” вылучае наступныя матывы:

Духоўныя хрысціянскія матывы

1 *Адлюстраванне хрысціянска-духоўнага раздарожжа ў жыцці лірычнага героя: “На смерць”, “Ноч”, “Хрыстос нарадзіўся! Хрыстос нарадзіўся!..”.*

2 *Адлюстраванне адназначнасці хрысціянска-духоўнага выбару для лірычнага героя: “Навука”.*

3 *Адлюстраванне духоўнага разладу ў хрысціянскім свеце: “Малітва”.*

Выгнанніцкія матывы

Адлюстраванне патрыятычных (інтымных) адчуванняў лірычнага героя, які знаходзіцца на чужыне: “У выгнанні”, “Думы ў чужыне”, “Дзяўчыначка, сэрца сабе не трывож”.

Экзістэнцыйныя матывы

Адлюстраванне праблемы пазнання і пазнавальнасці свету, пераходу адной экзістэнцыйнай формы ў другую: “Nocturno”, “Адбітак”, “Як ліст вярбінкі маладой...”, “Нязнаны госць”, “Ідуць гады”.

Матыў адзіноты, нядолі, нявызначанасці памкненняў лірычнага героя

Адлюстраванне памкненняў лірычнага героя да адзіноты, пратэсту супраць нядолі: “Літанне Адзіноце”, “Слабасці”.

Адлюстраванне нявызначанасці памкненняў лірычнага героя на фоне адпаведных з’яў (напр., прыроды), якія абвастраюць такую няяснасць: “Восень”.

Адлюстраванне суму лірычнага героя па родным краі: “Журба”.

Літаратурна-эстэтычныя матывы

Адлюстраванне памкненняў лірычнага героя ў кантэксце літаратурнай творчасці, яе вытокаў і перспектыв: “Людзям”, “Паэту”, “Эх, сягоння ў гэту ночку...”, “Думкі – дыяменты, краскі жыцця...”, “Матчын дар”

Адлюстраванне адноснасці ўяленняў чалавека пра добры лёс: “Жыццё”.

Патрыятычныя матывы

Адлюстраванне захапленняў, мрояў лірычнага героя родным краем і імкнення ўславіць яго: “Роднаму краю”, “Начныя думкі”.

Адлюстраванне надзеі лірычнага героя на “паўстанне” да лепшага жыцця: “Як надарыцца мінута...”, “Мілая, родная старонка-маці!..”, “Хай не льюцца дадзгы цёмна-хмарныя...”.

Адлюстраванне закінутасці роднага краю, безнадзейнасці (на момант мастацкай гутаркі) у адносінах да лепшай долі для яго; выкрыццё ворагаў беларушчыны: “Ваўкалакі”, “Мае думкі”; “Юдам”.

Адлюстраванне адной з умоў захавання нацыі – мовы: “Ты, мой брат, каго зваць Беларусам...”, “Песня-звон”.

Грамадзянскія матывы

Адлюстраванне грамадзянскай пазіцыі (памкненняў) лірычнага героя: “Хто сказаў: «І я з народам»...”, “Муляру”.

Побытавыя, пейзажныя матывы

Адлюстраванне побытавых праяў жыцця: “Добрыя дзеці”, “Мяцеліца”, “Два каханні”, “Хатка”, “Габруська”, “Жабрачка”, “Сын”, “Спрэчка”, “Каму што”, “Варожба”, “Канец Паўлючонка”.

Адлюстраванне ў форме назіранняў лірычнага героя праяў у прыродзе: “Вясна”, “Вецер”, “У прышар”, “Песня”.

Інтымныя матывы

Адлюстраванне інтымных уражанняў, памкненняў лірычнага героя: “Дзяўчаці”, “Хаўтуры”, “Асенні спеў”.

Своеасаблівай прадмовай да зборніка і споведдзю аўтара лічыцца верш “Людзям”. У ім – трагічнасць настрою і ключ да разумення ўсёй кнігі. Аўтар – сапраўдны паэт – не можа поўнасцю прысвяціць сябе творчасці, бо яму перашкаджаюць умовы жыцця: “*Бо мой прыгон глытае час, мне воля – рэдкі дар*”. Вершы, напісаныя ў Сібіры, адначасна водгулле пакуты і сімвал веры, споведзь і скарга выгнанніка, сведчанне нязломнай вытрымкі, неадольнае пачуццё духоўнай сувязі з родным краем і ўсім тым, што ў ім адбываецца (“Думы ў чужыне”) [1].

Багата ў Гаруна песняў жалыбы, плачу. Аднак прычына іх не толькі драма ўласнага лёсу, хутчэй шкадаванне аб тым, што ён мала можа зрабіць для свае радзімы, народу. І разам з тым паэт верыць, што пакуты і ахвяры лірычнага героя не могуць быць дарэмнымі (“Навука”). Ёсць у Гаруна і

алегарычныя творы з глыбокім філасофскім роздумаў над адвечнымі пытаннямі чалавечага быцця і грамадскіх працэсаў (“Nokturno”). Бесмяротнасць жыцця, абнаўленне яго форм, вечны рух у прыродзе і грамадстве становіцца тэмай гэтага верша [1].

Даследчыца І. Багдановіч адносна вершаў А. Гаруна зазначае: “Многія з іх вызначаюцца шырокай пастаноўкай нацыянальнай праблемы – **паэтычным апяваннем роднай мовы** як асновы самавызначэння народа, а таксама **зваротам да мінуўшчыны** з мэтай адраджэння ў свядомасці людзей былую дзяржаўную славу (верш “У чатырохлеце “Нашае нівы”: Ты мой брат, каго зваць беларусам...)” [4, с. 204]. Разам з тым даследчыца лічыць творчасць А. Гаруна “даволі аднастайнай па настроі” [4, с. 206] з-за ўстаноўкі паэта на апяванне нядолі. “Тужлівую ноту ў паэзію А. Гаруна прыўносіла і традыцыйная тэма адарванасці ад радзімы. Матыў няласкавай чужыны як месца вымушанага выгнання, настальгічнае пачуццё напаўняюць вершы “У выгнанні”, “Мае думкі”, “Думы ў чужыне” і інш. Настрой вершаў А. Гаруна пераважна маркотны, сумны” [4, с. 206]. “Паэта хвалюе пытанне з’яўлення чалавека ў сусвеце, спасціжэння ўнутранай сувязі ўсіх кампанентаў светабудовы, разгадкі боскай задумы аб чалавеку (вершы “Адбітак”, “Нязнаны госць”)” [4, с. 206].

“У творчасці А. Гаруна 1912–1915 гг. заўважнае ўзмацненне псіхалагізму, паглыбленне мастацкай пластычнасці верша; усё большае месца ў лірыцы займае філасофская рэфлексія. «Яе вызначальнымі рысамі, – зазначае даследчык Юры Гарбінскі, – стануць імпрэсіянісцкі характар мастацкай формы й экспрэсія думкі, ідэйнага зместу, што ў сваю чаргу абумовіць асноўную іпастась А. Гаруна як паэта-трагіка. У гэтым сэнсе ён асабліва блізкі да мэтраў еўрапейскай паэзіі Ш. Бадлера, Р. Рыльке, Ц. Норвіда, а яшчэ, безумоўна, М. Багдановіча і М. Лермантава». Яскравы прыклад, што ілюструе сказанае, – верш “Адбітак” [5, с. 201].

У цэлым лірыцы А. Гаруна, на думку даследчыкаў, характэрна незвычайнае багацце і разнастайнасць інтанацый. У яго паэзіі такая энергія і дынамічнасць радка, страснасць пачуццяў, багацце і разнастайнасць рытму, рыфмаў, форм мастацкай вобразнасці, нечаканых паваротаў думкі, што ён мог саборнічаць у гэтым сэнсе з Купалам [1].

3 Праблематыка і мастацкія асаблівасці апавяданняў А. Гаруна.

Як вядома, свае праязныя творы Аляксандр Прушынскі падпісаў псеўданімам І. Жывіца. І друкаваліся яны пры жыцці пісьменніка ў газетах “Наша ніва”, “Вольная Беларусь” і “Беларусь”. Сярод першых, хто звяртаўся да асэнсавання творчасці А. Гаруна, яго праязнай спадчыны ў прыватнасці, быў М. Гарэцкі, які ў сваёй знакамітай “Гісторыі беларускае літаратуры” адзначаў “характэр мовы і стылю” прозы Гаруна, “дасканаласць тэхнікі”, “глыбіню думкі” [6, с. 345]. Разам з тым даследчык падкрэсліваў, што “яна ненацыянальна, нават змест яе даволі часта небеларускі” [6, с. 345]. Выключэнне М. Гарэцкі робіць толькі для апавядання “Пан Шабуневіч” (“З погляду беларускасці найлепей выйшаў “Пан Шабуневіч” – жывы беларускі

тып пачатку адраджэння” [6, с. 345]). Сёння відавочна, што такая агульная ацэнка праявілася ў спадчыне А. Гаруна станоўчая, яна ўказвае, як мінімум, на яе адметнасць у тагачасным айчынным літаратурным працэсе.

Вядомы даследчык жыцця і творчасці Алеся Гаруна У. Казбярुक (на сённяшні дзень ці не адзіны, хто прааналізаваў усе набыткі Гаруна-праявіцеля) “найбольш адметнай асаблівасцю” прозы пісьменніка лічыць “яе ідэйна-тэматычнае багацце, смелы выхад за рамкі традыцыйнай тэматыкі, звязанай у творчасці пераважнай большасці беларускіх пісьменнікаў з жыццём вёскі, яе паўсядзённым побытам, трывогамі, спадзяваннямі і з няўхільным ростам грамадскай свядомасці, выяўленнем лепшых маральных якасцей” [1, с. 328]. А Т. Грамадчанка справядліва зазначае, што “і ў прозе Алесь Гарун нікога не паўтараў, ні на каго не быў падобны. Адарваны ад літаратуры і мастацка-культурнага асяроддзя, не спрактыкаваны ў тэорыі, ён шукаў і знаходзіў адметныя жанравыя формы (аповяданне-прытча, аповяданне-казка, трыпціх і г.д.), смела звяртаўся да ўмоўнасці, сімволікі, шырокіх абагульненняў. Разам з тым, ён быў тонкім псіхалагам, знаўцам чалавечай душы, на што паказваюць такія аповяданні, як «Свята», «Пан Шабуневіч», «П’ера і Каламбіна»” [7, с. 11].

Увага большасці даследчыкаў прозы А. Гаруна звернута на праявіцельныя трыпціх «П’ера і Каламбіна». Ужо згаданы намі М. Гарэцкі падкрэсліваў, што “<...> такія рэчы, як «П’ера і Каламбіна», здавальняюць літаратурнае вымаганне самага тонкага смакуна, даюць па-беларуску тое, што раней беларуская інтэлігенцыя знаходзіла выключна ў чужых мовах. Адносіны мужчыны і жанчыны, каторыя ў лірыцы Гаруна маюць заўсёды рэальна раскрыты канчатак, у гэтым аповяданні тройчы зводзяцца на трагічна наканаваную, немінущую развязку” [6, с. 345].

У. Казбярुक таксама зазначае, што ў “шэрагу аповяданняў пісьменніка асобна стаіць «П’ера і Каламбіна», “своеасаблівы праявіцельны трыпціх, паасобныя часткі якога <...> аб’ядноўваюцца толькі агульнай тэмай кахання, мастацкім роздумам аб загадкавай сіле гэтага пачуцця <...>” [1, с. 329]. Далей даследчык акцэнтуюе ўвагу на тым, што “Алесь Гарун звярнуўся да *агульначалавечай, спрадвечнай* (вылучана намі – Т.Ф.) праблематыкі, не звязанай ні з канкрэтным часам, ні з месцам, ні з нейкімі нацыянальнымі рэаліямі” [1, с. 330].

Аўтары папулярных нарысаў “Беларуская літаратура і свет” [5], асэнсоўваючы “трохчасткавае” аповяданне “П’ера і Каламбіна”, таксама лічаць гэты твор “знакавым” у творчай спадчыне А. Гаруна, бо “яго дзеянні адбываюцца зусім не ў звычайнай беларускай вёсцы альбо беларускім мястэчку, і праблемы, з якімі сутыкаюцца героі, – не спецыфічна нацыянальныя, а хутчэй, агульначалавечыя [5, с. 202–203]. На іх погляд, “так новая беларуская проза зрабіла крок у кірунку вяртання да «высокай» еўрапейскай традыцыі” [5, с. 203].

Занадта катэгарычна, на наш погляд, ацэньвае трыпціх «П’ера і Каламбіна» А. Рагуля: “Для таго, каб выбраць свой шлях, беларуская нацыя, на думку А. Гаруна, павінна пераадолець падманлівасць навіязаных ёй

каштоўнасцяў. Напісанае ў час Першай сусветнай вайны апавяданне «П’ера і Каламбіна» адлюстроўвае сітуацыю «балю ў час чумы». Усё свята прасякнута духам бутафорыі і фальшу. Неспраўдным з’яўляецца пачуццё кахання найперш ва ўсіх трох «каламбін» [8, с. 31]. Нам больш імпануе погляд на трыпціх як на твор, прысвечаны «агульначалавечай, спрадвечнай» праблематыцы. Што да свята, то яно прадстаўлена толькі ў трэцяй частцы трыпціха. І то дзіцячае... Наконт сапраўднасці/ неспраўднасці пачуцця кахання «каламбін» хочацца заўважыць наступнае – універсальнага адказу на пытанне «што ёсць (сапраўднае) каханне?» чалавецтва не вынайшла. Усе спробы класіфікаваць каханне, умясціць гэтае пачуццё ў пэўныя схемы і межы не прывялі да адназначных вынікаў. Каханне – пачуццё пазачасавае, пазанацыянальнае, пазасацыяльнае. Яно ігнаруе войны і рэвалюцыі, з’яўляецца ці сыходзіць не залежна ад іх. І якою мераю мераць яго сапраўднасць, невядома... У кожнага мера свая...

Наўрад ці варта бачыць у трыпціху і папярэджанні беларускай нацыі: «Ідэйны змест апавядання «П’ера і Каламбіна» выходзіць далёка за межы павучальнай побытавай прыпавесці. Пісьменнік папярэджваў беларускую грамадскасць пра пагрозу экспансіі псеўдакультуры ва ўмовах дэнацыяналізацыі, каб нацыя не забыталася ў «рэдзенькай, як бы з туману сетцы» на шляху да свайго сапраўднага свята» [8, с. 32].

Як ужо адзначалася, «П’ера і Каламбіна» складаецца з трох аповедаў пра каханне (хаця ў адносінах да трэцяй часткі пра гэтае пачуццё можна гаварыць даволі ўмоўна, хіба браць на веру словы рускага класіка «любви все возрасты покорны»). Наўрад ці аўтар меў на мэце раскрыць сутнасць феномена кахання ў адным асобна ўзятым творы. Аднак выявіць агульную тэндэнцыю, характэрную «нераздзеленаму каханню», што і аб’ядноўвае тры гісторыі, аўтару, на наш погляд, удалося. Праблема недаўгавечнасці пачуцця кахання таксама закранута аўтарам.

Пра адсылку гэтага твора да італьянскага (і французскага) тэатра дэль’артэ пісаў У. Казбярुक. Не паўтараючыся, зазначым, што вобраз П’ера, на наш погляд, пададзены Алесем Гаруном у той трактоўцы, як яго стварыў у XIX стагоддзі французскі актор-мім Батыст Дэбюро: П’ера – «адпрэчаны няшчасны закаханы» [9]. Менавіта такі стан рэчаў прадстаўлены ў кожнай з частак трыпціха беларускага аўтара, нягледзячы на той факт, што ў першых дзвюх героі маюць іншыя імёны (Антось і Альжбэта, Марыя і Паўлачка). Сітуацыя сыходу каханай (жанчыны, дзяўчыны, дзяўчынкі) паўтараецца тройчы, але ў розных варыянтах. І кожны раз чытач мае магчымасць назіраць за рэакцыяй героя на такую падзею ў сваім жыцці. А яна розная... Сыход каханай высвечвае ўсё добрае і дрэннае, што ёсць у партнёры, раскрывае яго сутнасць. Як відаць з твора Алеся Гаруна, такую праверку годна прайсці здольны не кожны «П’ера».

Трыпціх «П’ера і Каламбіна» выяўляе яго аўтара як пісьменніка-псіхолога і адметнага аўтара-філосафа ў айчыннай літаратуры пачатку XX стагоддзя, спроба якога асэнсаваць феномен нераздзеленага кахання на прыкладзе розных узроставак катэгорый герояў, прасачыць магчымыя

варыянты паводзінаў трох П'ера ў сітуацыі сыходу Каламбіны і магчымыя наступствы дзеянняў/ паводзінаў кожнага з іх аказалася даволі ўдалай. Гэта не прыгожая “казка пра каханне”, пра зараджэнне гэтага пачуцця, гэта глыбокі псіхалагічны аналіз яго магчымых наступстваў, выяўленне стэрэатыпаў мужчынскасці [10].

Што да тэматыкі іншых апавяданняў А.Гаруна, то, паўторымся, праблема нацыянальнага бяспраўя беларусаў пры самадзяржаўным ладзе пакладзена ў аснову апавядання “Пан Шабуневіч”. Яго герой, шавец, нястомна змагаецца за права карыстацца роднай мовай, за права звацца беларусам.

У апавяданні “Чалавек без крыві” аўтар разважае, як астрожнае жыццё (якое Гарун ведаў непасрэдна) калечыць лёс чалавека, разбуральна дзейнічае на яго псіхалогію. Герой ужо не можа адаптавацца на свабодзе, знайсці сэнс жыцця, таму і засільваецца.

Апавяданне “Свята” прысвечана апісанню жыцця і побыту палітычнага пасяленца-беларуса Грыневіча ў Сібіры. Твор, бяспрэчна, аўтабіяграфічны. У ім таксама рэалістычна пададзены побыт сібіракоў. Да ўсяго ў творы прысутнічае матыў рэвалюцыйных падзей розных гістарычных эпох. Так, Грыневіч трапіў у Сібір за ўдзел у рэвалюцыі 1905-1907 гг. А бабулька, што жыве ў сям'і, дзе заначаваў Грыневіч, з'яўляецца роднай сястрой яго бабулі. Арыенцірамі ў жыцці для гэтай бабулі з'яўляюцца паўстанні 1863 і ранейшага 1830 гг. Гістарычныя рамкі апавядання, як і яго прастора, шырокія. І Грыневіч, і бабулька трывала заснаваліся ў Сібіры, але паходжаннем і думкамі яны звязаны з далёкай Беларуссю. Варта звярнуць увагу на назву твора. Свята для Грыневіча – гэта не толькі Вялікдзень, які адзначаецца ў творы, а яшчэ і сустрэча з бабулькай, з роднай мовай, з гісторыяй Радзімы.

Фантастычнае апавяданне “У Панасавым сяле” (надрукавана ў 1920 г.) з'яўляецца своеасаблівым працягам апавядання З. Бядулі “Панас на небе”. Апавядальнікам у ім з'яўляецца чорт, які каларытна, з гумарам пераказвае пра перамены, што адбыліся на небе. Героямі гэтага апавядання з'яўляюцца палешукі з іх рэальнымі характарамі, звычкамі, яўленнямі. Панасава сяло – гэта нейкая частка Палесся, а “ўзнясенне” яго на неба вызваляе яго жыхароў ад зямных праблем, такіх як клопат пра хлеб надзённы, пра зямлю, працу. Яны быццам апынуліся ў раю, аднак сваіх паляшукіх адметнасцей не пазбавіліся, кожны з іх застаецца самім сабою. Гэтым аўтар нібы падкрэслівае, што дзе б ні апынуўся чалавек, з ім заўсёды застанеца тое, што ён атрымаў у спадчыну ад стагоддзяў, а таксама выпрацаванае ўласным лёсам, побытам, асяроддзем [1].

4 Дзіцячая драматургія (зб-к “Жывыя казкі”).

Драматургічная спадчына пісьменніка прадстаўлена 4 творамі. “Абразком А. Гаруна “Датрымаў характар” (“Зборнік твораў для дзіцячага тэатру”, 1920) беларуская літаратура распачала развіццё камедыйнага жанру п'ес, прызначаных для чытання дзецьмі. Канфлікт гэтай п'есы не мае

драматычнай вастрыні, аднак ідэя працуе на канкрэтную надзённую праблему: праз канструяванне тыповых характараў аўтар высмейвае гультайства і адсутнасць сілы волі школьнікаў [11, с. 13]”.

У 1920 г. пісьменнік выдаў зб-к п’ес для дзіцячага тэатра “Жывыя казкі”. У яго ўвайшлі наступныя творы: “Хлопчык у лесе”, “Шчаслівы чырвонец”, “Дзіўны лапаць, або Не ўсё тое порах, што ў пораху ляжыць”. Згодна з Я. Янушкевічам, у іх багацце фантазіі аўтара спалучаецца з народнай казачнай фантастыкай. Усё ў гэтых творах падпарадкавана ўслаўленню маральных прынцыпаў справядлівасці, спагадлівасці людзям і непрыняцця падману, фальшу. Да ўсяго, у казках А.Гаруна пераканаўча раскрываюцца дзіцячыя характары, паказваюцца іх гульні, уцехі, уяўленні [1].

Казка “Хлопчык у лесе”, напісана вершам, у ёй шмат песень з нотамі (што сведчыць пра шматграннасць таленту А. Гаруна). У творы прадстаўлена “паэтычная гісторыя прыгод вясковага Хлопчыка” [1, с. 333], які, заблудзіўся і заснуў ў лесе (*а дакладней яго наўмысна там пакінула маці, бо не мела чым яго гадаваць*). А ў сне ён трапіў у царства магутнага чараўніка і выратаваў запалоненых ім дзяўчат. Гаспадарамі лесу былі добрыя духі, увасобленыя ў вобразах кветак, менавіта яны паспрыялі, каб Хлопчык трапіў у казачную краіну, дабы ў там чароўную жалейку, пры дапамозе якой ён выгнаў гаспадара зачараванага царства.

У творы прадстаўлена казачная фантастыка: у лесе, незалежна адзін ад аднаго, існуюць два зачараваныя светы, – добры і дрэнны – першы заселены добрымі духамі-кветкамі, другі знаходзіцца пад уладай чараўніка. Пра існаванне другога ведаюць толькі духі-кветкі, якія і насылаюць на Хлопчыка сон, у якім ён трапляе да запалоненых дзяўчат. Арыгінальным і незвычайным у творы з’яўляецца тое, што Хлопчык вяртаецца ў рэальны свет з падарункамі, што атрымаў ад вызваленых палонніц: ботамі-скараходамі, шапкай цемязень, незвычайным адзеннем, залатым клубочкам, а таксама з зачараванай жалейкай. У лес вяртаецца маці Хлопчыка (*яе таксама прыводзяць кветкі*), знаходзіць сына, будзіць яго, каецца за ўчыненае, абяцае, што яны больш ніколі не будуць разлучацца. Разам з маці і падарункамі Хлопчык ідзе ў сваю хату.

“Шчаслівы чырвонец” – твор таксама нетрадыцыйны, што выявілася ў паказе вобраза жабракоў, якія звычайна просяць міласціну ў людзей. У казцы А. Гаруна старая і хворая Жабрачка ходзіць па свеце з мэтай дапамагаць людзям. Яна раскідае па дарозе чырвонцы, якія прыносяць шчасце, аднак толькі людзям сумленным. У п’есе Гаруна, як і ў традыцыйных казках, перамагае дабро, справядлівасць, і праслаўляецца спагадлівасць.

Фантастычнай з’яўляецца і казка “Дзіўны лапаць, або Не ўсё тое порах, што ў пораху ляжыць”. Яе героі – малы вясковы пастушок, які перажывае нечаканыя прыгоды: знаходзіць лапаць-атопак, які ўмее гаварыць і дае магчымасць пастушку разумець чужыя думкі, і сам лапаць, ганарлівы і добрачыслівы адначасна. Сцэнка з жыцця пастушка і яго канфлікт з местачковымі злодзеямі падаюцца на фоне рэвалюцыйных перамен у вёсцы,

калі з суседняга маёнтка ўцёк пан, а рэальнымі гаспадарамі там сталі парабкі, якія ўтварылі свой камітэт [1].

Літаратура:

Асноўная

1 Гісторыя беларускай літаратуры XX ст.: У 4 тамах. – Т. 1. (1901 – 1920 гг.). – Мінск, 1999. – С. 319–334.

Дадатковая

2 Багдановіч, М. Поўны збор твораў. У 3 т. Т. 2. / М. Багдановіч. – Мінск, 1993. – 600 с.

3 Макарэвіч, А.М. Гісторыя беларускай літаратуры першай трэці XX ст. [Электронны рэсурс] : дапаможнік : у 2 ч. / А. М. Макарэвіч. – Электронныя даныя. – Магілёў : МДУ імя А. А. Куляшова, 2013. – Ч. 1. – 256 с. – Рэжым доступу: <http://libr.msu.by/handle/123456789/1195>

4 Багдановіч, І.Э. Авангард і традыцыя. Беларуская паэзія на хвалі нацыянальнага адраджэння / І.Э.Багдановіч. – Мінск: Бел навука, 2001. [Раздзел: “Кола папличнікаў і паслядоўнікаў”].

5 Баршчэўскі, Л.П., Васючэнка, П.В., Тычына, М.А. Жыццё і творчасць Алеся Гаруна / Л.П. Баршчэўскі, П.В. Васючэнка, М.А. Тычына // Беларуская літаратура і свет: ад эпохі рамантызму да нашых дзён : папулярныя нарысы. – Мінск : Радыёла-плюс, 2006. – С. 200–203.

6 Гарэцкі, М. Алесь Гарун / М. Гарэцкі // Гісторыя беларускае літаратуры / Уклад. і падрыхт. тэксту Т.С. Голуб. – Мінск : Мастацкая літаратура, 1992. – С. 338–345.

7 Грамадчанка, Т. Радкі з любові народжаных слоў : Лёс і творчыя набыткі Алеся Гаруна // Роднае слова. – 2002. – № 3. – С. 7–11.

8 Рагуля, А. З чыстым сэрцам, з няласкавай доляй: сацыяльная і эстэтычная праблематыка твораў Алеся Гаруна // Роднае слова. – 2007. – № 3. – С.29–32.

9 Академик [Электронны рэсурс]. – Режим доступа : <http://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/166643>. – Дата доступа : 13.02.2017.

10 Фіцнер, Т. Апавяданне “П’ера і Каламбіна” Алеся Гаруна / Тацыяна Фіцнер // Роднае слова. – 2017. – № 10. – С. 3–6.

11 Трафімчык, А.В. Беларуская дзіцячая драматургія / Трафімчык А.В. – Мінск, 2012. – 128 с.

12 А.А-к. Алесь Гарун (Аляксандр Прушынскі) / А. А-к // На суд гісторыі. – Мінск, 1994.

13 Будзька, Э. Пясяр у жыцці / Э.Будзька // На суд гісторыі. – Мінск, 1994.

14 Гарбінскі, Юрась. Дар Алеся Гаруна / Ю.Гарбінскі // Беларуская мова і літаратура ў школе. – 1991. – № 1.

15 Гарун, Алесь. Сэрцам пачуты звон. Паэзія, проза, драматургія, Публіцыстыка /А.Гарун. – Мінск, 1991.

16 Клікуноў, А. Адвечны крыж. Спроба разгляду паэтычнай спадчыны А.Гаруна ў кантэксце хрысціянскага светаўспрымання / А.Клікуноў // Роднае слова. – 1999. – № 1.

17 Кушаль, Францішак. Сорак два гады таму / Ф.Кушаль // На суд гісторыі. – Мінск, 1994.

18 Шыла, М.Алесь Гарун / М.Шыла // На суд гісторыі. – Мінск, 1994.

Электронныя рэсурсы

19 Гарун, А. Творы / А.Гарун. – Беларуская палічка. Беларуская электронная бібліятэка [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: http://knihi.com/Ales_Harun/

20 Алесь Гарун. Цікавыя звесткі [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <https://belarusianheroes.com/ales.harun>